

Ortaokul Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersi ve Sosyal Bilgiler Öğretmenine Yönelik Metaforik Algıları
Metaphorical Perceptions of Secondary School Students towards Social Studies Lesson and Social Studies Teacher

Atilla KESER

Bilim Uzmanı, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Science Specialist, Van Yüzüncü Yıl University

atillakeser6565@outlook.com
https://orcid.org/0009-0003-6222-6427

Erhan GÖRMEZ

Doç. Dr., Öğr. Üyesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Assoc. Prof., Faculty of Education, Department of Social Studies Education, Van Yüzüncü Yıl University

erhangormez@hotmail.com
https://orcid.org/0000-0003-0752-802X

Makale Bilgisi/Article Information

Makale Türü/Article Types: Araştırma Makalesi/ Research Article

Geliş Tarihi/ Received: 24 Mayıs 2024/ 24 May 2024

Kabul Tarihi/ Accepted: 10 Temmuz 2024/ 10 July 2024

Yayın Tarihi/ Published: 31 Temmuz 2024 / 31 July 2024

Yayın Sezonu/ Pub Date Season: Temmuz/ July

Atıf/ Cite as: Görmez, E.ve Keser, A. (2024). *Ortaokul Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersi ve Sosyal Bilgiler Öğretmenine Yönelik Metaforik Algıları*. Artuklu Humanities, 16, 29-51. DOI: [10.46628/itbhssj.1489644](https://doi.org/10.46628/itbhssj.1489644)

Görmez, E.ve Keser, A. (2024). *Metaphorical Perceptions of Secondary School Students towards Social Studies Lesson and Social Studies Teacher*. Artuklu Humanities, 16, 29-51. DOI: [10.46628/itbhssj.1489644](https://doi.org/10.46628/itbhssj.1489644)

İntihal/ Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi./ This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Yayıncı/ Published by: Mardin Artuklu Üniversitesi/ Mardin Artuklu University

Etik Beyan/ Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur./ It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Bu çalışma Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimleri Eğitimi Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalında Doç. Dr. Erhan GÖRMEZ danışmanlığında Atilla KESER tarafından hazırlanan yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

This study was produced from the master's thesis prepared by Atilla KESER under the supervision of Assoc. Prof. Dr. Erhan GÖRMEZ at Van Yüzüncü Yıl University, Institute of Educational Sciences, Department of Turkish and Social Sciences Education, Department of Social Sciences Education. (Atilla Keser ve Erhan Görmez).

Telif Hakkı&Lisans/ Copyright&License: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır./ Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Ortaokul Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersi ve Sosyal Bilgiler Öğretmenine Yönelik Metaforik Algıları¹

Öz

Bu çalışmanın amacı ilkokul ve ortaokul süresince öğrencilerin aldıkları önemli derslerden sosyal bilgiler dersi ve bu dersi veren öğretmenler hakkındaki zihinsel deneyimleri ortaya çıkarmaktır. Bu araştırmanın çalışma grubunu 2022/2023 eğitim-öğretim yılında Van ili İpekyolu, Tuşba ve Edremit ilçelerinde öğrenim gören 743 ortaokul öğrencisi (5, 6, 7 ve 8. sınıf) oluşturmaktadır. Araştırmada nitel araştırma desenlerinden olgu bilim (fenomenoloji) deseni kullanılmıştır. Bu araştırmada veri toplama aracı olarak “Açık Uçlu Görüşme Formu” kullanılmıştır. Katılımcıların geliştirdikleri metaforlar içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda öğrencilerin görüşlerinden sosyal bilgiler dersine yönelik 250 kavramın 19 kategori altında; sosyal bilgiler öğretmenlerine yönelik ise 182 kavramın 16 kategori altında toplandığı görülmüştür. Sosyal bilgiler dersine yönelik en baskın kategori ve metaforların tarih kategorisi kapsamında tarih disiplini metaforunun, hayat kategorisi kapsamında hayatın kendisi metaforunun, gezegen kategorisi kapsamında ise dünya metaforunun; sosyal bilgiler öğretmenlerine yönelik en baskın kategori ve metaforların ise bilgi/bilge kategorisi kapsamında bilgin metaforunun, bilim/öğretmen kategorisi kapsamında ise bilim insanı kategorisinin olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: ders, öğretmen, metafor, sosyal bilgiler

Metaphorical Perceptions of Secondary School Students towards Social Studies Lesson and Social Studies Teacher²

Abstract

The aim of this study is to reveal students' mental experiences about the social studies course, which is one of the important courses that students take during primary and secondary school, and the teachers who teach this course. The study group of this research consists of 743 secondary school students (consisting of 5th, 6th, 7th and 8th grades) studying in İpekyolu, Tuşba and Edremit districts of Van province in the 2022/2023 academic year. Phenomenology, one of the qualitative research designs, was used in the study. In this study, “Open-ended Interview Form” was used as a data collection tool. The metaphors developed by the participants were analysed by content analysis method. As a result of the research, it was seen that 250 concepts for the social studies course were gathered under 19 categories and 182 concepts for social studies teachers were gathered under 16 categories. It was determined that the most dominant categories and metaphors for the social studies course were the metaphor of history discipline within the scope of the history category, the metaphor of life itself within the scope of the life category, and the metaphor of the world within the scope of the planet category; the most dominant categories and metaphors for social studies teachers were the scholar metaphor within the scope of the knowledge/wisdom category and the scientist category within the scope of the science/teacher category.

Keywords: course, teacher, metaphor, social studies.

¹Bu çalışma Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimleri Eğitimi Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalında Doç. Dr. Erhan GÖRMEZ danışmanlığında Atilla KESER tarafından hazırlanan yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

² This study was produced from the master's thesis prepared by Atilla KESER under the supervision of Assoc. Prof. Dr. Erhan GÖRMEZ at Van Yüzüncü Yıl University, Institute of Educational Sciences, Department of Turkish and Social Sciences Education, Department of Social Sciences Education.

Giriş

Bireyi hayata hazırlayan, yaşadığı toplum içinde kendinden nelerin beklendiği konusunda onu bilgilendiren derslerin başında sosyal bilgiler gelmektedir. Çoklu disiplin anlayışı ile oluşturulmuş olan bu ders sosyal bilimlerin önemli verilerini pedagojik bir anlayışla bireye aktarmayı amaçlamaktadır. Genel olarak “etkin vatandaş” yetiştirme kavramına vurgu yapan sosyal bilgiler, temel bilgi, beceri ve değerlere sahip demokratik vatandaşları yetiştirmek için beşerî bilimlerin yöntem ve içeriklerini disiplinler arası bir yaklaşımla ele alan bir çalışma alanı olarak tanımlanabilir (Doğanay, 2002).

Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS, 1994) sosyal bilgileri; vatandaşlık yeterlikleri kazandırmak için edebiyat, sanat ve sosyal bilimlerin disiplinler arası bir yaklaşımla birleştirilmesinden oluşan bir çalışma alanı olarak tanımlamıştır. NCSS (1992) sosyal bilgilerin birçok bilim dalına (matematik, beşerî ve doğa bilimleri) ait bilgileri kendi bünyesine aldığı ifade etmiştir. Ayrıca öğrencilerin sosyal bilimlere ait bilgi ve ilkeleri sosyal bilimcilerin çalışma prensiplerine göre öğrenmelerinin önemi üzerinde durmuştur (Aktaran Özensoy, 2021).

Sosyal bilgiler, sorunlar karşısında bireylerin mücadeleci bir ruha sahip olarak; toplumun daha ileriye taşınmasında etkin bir şekilde rol alan, toplumsal kurallara uyan ve adaleti en önemli kıstas olarak benimseyen vatandaşlar haline gelmelerini sağlama amacını taşıyan bir derstir (Topkaya, 2016).

Sosyal bilgiler dersinin yukarıdaki tanımlarında değinilen hayati amaçların gerçekleştirilmesinde öğretmen kilit bir rol oynamaktadır. Bu dersi verecek öğretmenlerin sosyal bilimlerde yapılmış çalışmaları yakından takip edip, ulaşılan verileri farklı öğretim yaklaşımları ile öğrencilere aktarmaları önem arz etmektedir.

Toplumda arzu edilen bireylerin yetiştirilmesinde önemli bir ders olan sosyal bilgileri öğretim ortamlarında öğrenciye verecek öğretmenlerin “alan bilgisi, alan öğretimi bilgisi ve meslek bilgisi” gibi konularda ciddi yeterliğe sahip olmaları gerekmektedir. Seferoğlu (2004) hayatı boyunca farklı öğrencilerle etkileşime geçecek olan öğretmenlerin birçok meslek grubundan farklı olarak çeşitli yeterliliklere sahip olması gerektiğine değinmiştir. Bu açıdan genelde tüm öğretmenlerin özeldir ise sosyal bilgiler öğretmenlerin hitap ettikleri kitle olan öğrencilerle etkili bir iletişime girmeleri, sahip oldukları deneyimleri ve bilgileri öğrencilere aktarmaları önem arz etmektedir. Öğrenciler de kendileri ile sağlıklı bir etkileşim kuran öğretmenlerin tavır ve tutumlarını kendilerine kılavuz edinecektir. Böyle bir tutuma sahip olan öğretmenler ya da öğrencilere ciddi katkı sunan ders içerikleri sürekli öğrenciler tarafından hatırlanırlar ve övgüyle yad edilir. Öğrencilerin öğretmenlere ya da ders içeriklerine yönelik düşüncelerini doğrudan ortaya koymaları bazen düşüncelerini gizlemelerine, yalana başvurmalarına neden olabilir. Bu olumsuz durumları asgari düzeye indirmenin en etkili yolu dolaylı bir anlayışla öğrencilerin öğretmenler ya da dersler hakkındaki düşüncelerini ortaya koymalarını saptamaktır. Bu da metaforlar aracılığıyla olabilir.

Metafor kavramı, anlamsal olarak benzetmeden çok öte bir düşünceyi, karmaşık durumları, akılda kalabilecek imgesel öğeler ile somutlaştırmaya ve dile getirmeye yarayan bir özellik taşımaktadır. Geçit ve Gencer (2011)’e göre metafor, herhangi bir kavramın bir özelliği, herkesçe iyi bilinen başka kavramların özellikleriyle eşleştirme veya zihinde benzetme görevi görmektedir. Bu nedenle metafor anlaşılması zor kavramların benzetme aracılığıyla daha iyi bilinen kavramlarla anlatılması şeklinde önümüze çıkmaktadır.

Bu çalışma kapsamında da öğrencileri hayata hazırlayan önemli derslerin başında gelen sosyal bilgiler dersi ile bu görevi yerine getiren sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğrencilere ne çağrıştırdığı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Alanyazında farklı ders ve öğretmenler ile ilgili

yapılan benzer çalışmalar bulunmaktadır. Ama sosyal bilgiler dersi ile bu dersi veren öğretmenlerin öğrencilere ne çağrıştırdığı ile ilgili herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu tür çalışmalar özellikle yansız bir değerlendirme tutumuna sahip öğrencilerin verdiği cevaplar dikkate alınarak hem dersle hem de öğretmenle ilgili iyi ya da kötü durumların tespitine imkân tanıyacak. Var ise sorunlu bir durum bunun da çözümü konusunda kişilere yol gösterecektir.

Araştırma Problemi

Bu çalışmanın amacı ortaokulda öğrenim gören 5, 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin “Sosyal Bilgiler dersi” ve “Sosyal Bilgiler Öğretmeni” kavramlarına ilişkin algılarını metaforlar aracılığıyla belirlemektir. Bu araştırmanın temel problemine çözüm bulmak amacıyla, öğrencilerin zihin dünyalarını ortaya koymaya yönelik şu cümlelerden yararlanılmıştır:

- 1) Sosyal bilgiler dersi.....benzer; çünkü.....
- 2) Sosyal bilgiler öğretmeni.....benzer; çünkü

Yöntem

Araştırmada nitel araştırma desenlerinden biri olan olgu bilim (fenomenoloji) deseni kullanılmıştır. Fenomenoloji farkında olduğumuz ancak ayrıntılı ve derin bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanır. Olaylar, deneyimler, algılar ya da durumlar gibi farklı şekillerde karşımıza çıkan bu olgularla günlük yaşantımızda farklı şekillerde karşılaşabiliriz. (Tekinal ve Uğuz Arsu 2020). Bu çalışmada da öğrencilerin sosyal bilgiler öğretmeni ve sosyal bilgiler dersine yönelik algıları fenomenoloji yaklaşımı ile ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu 2022/2023 eğitim öğretim yılında Van merkez, İpekyolu, Tuşba ve Edremit ilçelerinde öğrenim gören 743 ortaokul öğrencisi oluşturmaktadır.

Tablo 1: Çalışma Grubu Değişkenine İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri

Cinsiyet	f	%
Kız	413	55,59
Erkek	330	44,41
	743	100

Okullar	Öğrencilerin Sınıf Bazlı Sayı ve Frekans Yüzdeleri					
	5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf	f	%
Cumhuriyet Ortaokulu	13	14	14	16	57	7,67
Hüsrev Paşa Ortaokulu	11	12	17	11	51	6,66
Koç Ortaokulu	15	13	14	18	60	8,08
Mimar Sinan Ortaokulu	12	15	16	16	59	7,94
Polatoğlu Ortaokulu	4	8	6	12	30	4,04
Rekabet Kurumu Ortaokulu	17	23	18	18	76	10,23
Salih Yıldız Ortaokulu	17	16	17	15	65	8,75

Şehit Kemal Görgülü Ortaokulu	16	18	18	20	72	9,69
Ş.J. Yarbay Yusuf Turgut Ortaokulu	20	17	19	20	76	10,23
TEV İfakat Yavuz Ortaokulu	15	15	14	15	59	7,94
Vankulu Ortaokulu	14	15	13	17	59	7,94
Zaferler Ortaokulu	19	18	22	20	79	10,63
Toplam	173	184	188	198	743	100

Çalışmaya katılan öğrencilerin ortaokul 5, 6, 7 ve 8. sınıf olması ve bu öğrencilerin sosyal bilgiler dersini almış olması gibi kriterler örneklemin türünün belirlenmesinde dikkate alınmıştır. Bu kriterlerden dolayı çalışmanın örneklemini olasılığa dayalı örneklem türlerinden biri olan amaçlı örneklemdir. Bu örneklem tekniğinde temel anlayış önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan durumların çalışılmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

Tablo 1’de katılımcı öğrencilerin sayısı, cinsiyetleri ve okul bilgileri sınıf bilgileri ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Tablo 1 incelendiğinde araştırmaya 743 öğrencinin katıldığı; katılımcı öğrencilerin % 55,59’u kız (413), % 44,41’i erkek öğrenciden (330) oluştuğu görülmektedir. Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyet oranına bakıldığında; kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre araştırmaya daha fazla katılım gösterdiği tespit edilmiştir. Öğrencilerin okul katılım oranına baktığımızda en fazla katılımın, 79 kişi % (10,63) ile Zaferler Ortaokulu olduğu; en az katılımın ise 30 kişi (4;04) ile Polatoğlu Ortaokulu olduğu görülmektedir.

Veri Toplama Araçları ve Verilerin Toplanması: Bu çalışmada veri toplama aracı olarak Van ili İpekyolu, Tuşba ve Edremit ilçelerinde öğrenim gören 5, 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilere uygulanmak üzere “Kişisel Bilgi Formu” ve “Açık Uçlu Görüşme Formu” kullanılmıştır. Araştırmacılar tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formunda öğrencilerin okul, cinsiyet ve sınıf gibi demografik özelliklerine yönelik bilgiler yer almaktadır. Açık uçlu görüşme formunda öğrencilerin metaforları ve bu metaforları niçin kullandıklarını açıklamalarına katkı sağlayacak açık uçlu sorular şekilde tasarlanmıştır.

Veri toplamak için gerekli resmî izinler alındıktan sonra araştırma verilerinin toplanacağı okullara planlanan tarihlerde gidilerek görüşme formları araştırmacı tarafından uygulanmıştır. Araştırmaya katılan öğrenciler, gönüllük esasına göre katılmışlardır.

Verilerin Analizi

Katılımcılardan kişisel bilgi formu ve açık uçlu görüşme formları aracılığıyla veriler alınmıştır. Katılımcıların geliştirdikleri metaforlar içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. İçerik analizi, belirli kurallara dayalı kodlamalarla bir metnin bazı sözcüklerinin daha küçük kategoriler ile özetlendiği sistematik, yinelenebilir bir teknik olarak tanımlanır. Bir mesajın belli özelliklerinin objektif ve sistematik bir şekilde tanınmasına yönelik çıkarımların yapıldığı bir tekniktir (Büyüköztürk ve ark., 2020).

Çalışmada içerik analizi Creswell (2017)’in basamaklandığı 5 aşamalı yapıya göre yapılmıştır. Bu aşamalar ve yapılanlar incelendiğinde:

Adlandırma ve Eleme Aşaması: Bu aşamada öğrencilerin sosyal bilgiler dersi ve sosyal bilgiler öğretmenine yönelik ürettikleri metaforların bir listesi yapılmıştır. Çalışmanın alt problemleri dikkate alınarak öğrencilerin ortaya koydukları metaforların anlaşılabilirliği irdelenmiştir.

Herhangi bir kategori altında tasnif edilmeyecek ve anlaşılmaz olan 37 metafor listeden çıkarılmıştır. Ders kitapları ile ilgili 250 metafor öğretmenler ile ilgili 182 metafor ile çalışılmıştır.

Tasnif Etme Aşaması: Burada öğretmen ve derse yönelik ifade edilen metaforlar çağrıştırdıkları anlamlara göre tasnif edilmiştir. Ders kitaplarına yönelik tasniflerde 19 grup, öğretmenlere yönelik tasniflerde ise 16 grup ortaya çıkmıştır.

Kategori Geliştirme Aşaması: Tasnif etme aşamasında öğretmen ve derse yönelik oluşturulan gruplar çağrıştırdıkları anlam dikkate alınarak kategorileştirilmiştir. Neticede sosyal bilgiler dersine yönelik 250 metafor 19 kategori altında, öğretmene yönelik ise 182 metafor 16 kategori altında toplanmıştır. Kategori geliştirme aşamasında araştırmacı hem milli eğitimde görevli 3 sosyal bilgiler öğretmeninden hem de alanında uzman 2 akademisyenden görüşler almıştır.

Araştırmacı, çalışmanın geçerliliğini ve güvenilirliğini artırmak için veri toplama sürecine bizzat kendisi katılmış, kendi konumu hakkında, çalışmanın neden yapıldığı hakkında öğrencilere açıklamalarda bulunmuştur. Görüşme formu aracılığıyla toplanan verilerin bilimsel bir amaç için kullanılacağı ve gizlilik ilkesi dikkate alınarak öğrencilerin bilgilerinin üçüncü bir kişi ile paylaşılmayacağı hakkında bilgi vermiştir. Ayrıca çalışmanın geçerliliğini artırmak için öğrenciler ile yapılan görüşme neticesinde elde edilen veriler ayrıntılı olarak raporlandırılmış ve öğrencilerden doğrudan alıntılar yapılmıştır.

Araştırmanın güvenilirliğini sağlamak adına öğrencilerin verdikleri cevaplar hem bir uzman akademisyen hem de araştırmacı tarafından farklı zamanlarda tasnif edilmiştir. Birbirinden bağımsız olarak yapılan bu işlem neticesinde ortaya çıkan kavramlarla karşılaştırılmıştır. Bu yöntemde farklı iki araştırmacı araştırmaya katılan bireylerin görüşme verilerini ayrı olarak analiz ederler. Burada her bir araştırmacının elde ettiği korelasyona bakılır. Miles ve Huberman (1994) tarafından önerilen aşağıdaki formül kullanılmıştır: Güvenirlilik Katsayısı = uzlaşılan terim/konu sayısı ÷ uzlaşılan terim/konu sayısı + üzerinde uzlaşılmayan terim/konu sayısı x100

Bu formülün uygulanmasıyla elde edilen eşitliğin %70'ten daha yüksek bir sonuç vermesi beklenir. Çözümleme sonucunda ders kitabı ile ilgili ortaya çıkan metaforların tespitinde araştırmacılar arası korelasyon 0,85 olarak; sosyal bilgiler öğretmeni ile ilgili ortaya çıkan metaforların tespitinde araştırmacılar arası korelasyon ise 0,83 olarak tespit edilmiştir. Bu oranlar çalışmanın güvenilir olduğunu ortaya koymaktadır.

Nicel Veri Analizi için Verilerin Düzenlenmesi: Elde edilen metaforlar ilgili kategoriler altında tablolaştırılmaya çalışılarak yorumlanmıştır. Tablolarda metaforların tekrar etme durumuna göre frekans sayıları belirtilmiş ve bu veri ışığında yorumlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca tablolarda ulaşılan bulguları desteklemek adına öğrencilerden doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Doğrudan alıntılardan öğrencilerin sınıf düzeyini ve cinsiyetini ifade etme adına 70Ö-E (7. Sınıf ortaokul öğrencisi erkek) ve 50Ö-K (5. Sınıf ortaokul öğrencisi kız) gibi kodlar kullanılmıştır. İlk kod öğrencinin sınıf düzeyini, ikinci kod da cinsiyetini ifade etmektedir.

Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde veri toplam araçları ile elde edilen bulgular tablolaştırılarak içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir.

1. Bulgu: Sosyal bilgiler dersi. "....." ya benzer/gibidir. Çünkü "sorusuna verilen cevaplar neticesinde ulaşılan bulgular ve ulaşılan bulguları destekleyen doğrudan alıntılar aşağıda tablolaştırılarak verilmiştir.

Tablo 2: *Ders Kategorisine Ait Metaforların Dağılımı*

Kavram	f
Tarih dersine	7
Eğlenceli bir ders	6
Hayat dersi	6
Bilgili dersi	4
Fen dersi	4
Güzel bir ders	3
Coğrafya dersi	2
Önemli bir ders	2
Ahlak dersi	2
Bilim dersi	2
Toplam	38

Ders kategorisinde en sık kullanılan kavramın tarih dersine (f:7), eğlenceli bir ders (f:6), hayat dersi (f:6), bilgili dersi (f:4) ve fen dersi (f:4) olduğu görülmektedir. Öğrencilerin bu kategoriye ilişkin oluşturdukları bazı metaforlar ve belirttikleri sebepler şu şekildedir:

50Ö-E6: Sosyal bilgiler dersini tarih dersine benzetirim çünkü atalarımızı, geçmişi anlatır.

60Ö-E11: Sosyal bilgiler dersini tarih dersine benzetirim çünkü tarihle ilgili birçok bilgi vardır.

Tablo 3: *Kitap Kategorisine Ait Metaforların Dağılımı*

Kavram	f
Bir kitaba	8
Tarih kitabına	4
Bilgili bir kitaba	4
Ansiklopedik kitap	3
Toplam	19

Kitap kategorisinde en sık kullanılan kavramın bir kitap (f:8), tarih kitabına (f:4), bilgili bir kitaba (f:4) olduğu görülmektedir. Öğrencilerin bu kategoriye ilişkin oluşturdukları bazı metaforlar ve belirttikleri sebepler şu şekildedir:

70Ö-K51: Sosyal bilgiler dersini kitaba benzetirim çünkü birçok konu ve ders içerir.

80Ö-K54: Sosyal bilgiler dersini kitaba benzetirim çünkü kitap okundukça ilgi artar.

Tablo 4: *Tarih Kategorisine Ait Metaforların Dağılımı*

Kavram	f
Tarih	52
Tarihte yolculuğa	11
Tarih dersi	7
Bilim ve tarih	6
Tarih evi	5

Tarih ve hayat	5
Tarihi bir bahçe	5
Tarih kitabı	4
Tarih ağacı	4
Tarih ve coğrafya	3
Tarih filmi	3
Tarih belgeseli	3
Tarih ve kültür	3
Tarihi bir kütüphane	3
Tarihi gezinti	2
Tarih ve coğrafyaya	2
Toplam	118

Tarih kategorisinde en sık kullanılan kavramın tarih (f:52), tarihte yolculuk (f:11), tarih dersi (f:7), bilim ve tarih (f:6) olduğu görülmektedir. Öğrencilerin bu kategoriye ilişkin oluşturdukları bazı metaforlar ve belirttikleri sebepler şu şekildedir:

50Ö-E9: Sosyal bilgiler dersini tarihe benzetirim çünkü Atatürk, Milli Mücadele vb. konuları içerir.

80Ö-K82: Sosyal bilgiler dersini tarihe benzetirim çünkü tarihle ilgili geçmişte ne varsa günümüze taşır.

Tablo 5: *Bilim Kategorisine Ait Metaforların Dağılımı*

Kavram	f
Bilim dünyası	17
Bilim evi	6
Bilim ağacı	5
Bilim dersi	3
Bilim bahçesi	3
Bilgi dolu bir oda	3
Bilgi-şelalesi	2
Toplam	39

Bilim kategorisinde en sık kullanılan kavramın bilim dünyası (f:17), bilim evi (f:6) ve bilim ağacı (f:5) olduğu görülmektedir. Öğrencilerin bu kategoriye ilişkin oluşturdukları bazı metaforlar ve belirttikleri sebepler şu şekildedir:

60Ö-K49: Sosyal bilgiler dersini bilim dünyasına benzetirim çünkü her seferinde farklı bilgiler ortaya çıkar.

70Ö-E61: Sosyal bilgiler dersini bilim dünyasına benzetirim çünkü hayat dersi verir.

Tablo 6: *Bilgi Kategorisine Ait Metaforların Dağılımı*

Kavram	f
---------------	----------

Bilgi ağacı	6
Bilgi dünyası	6
Bilgi küpü	4
Bilgi denizi	3
Bilgi kaynağı	2
Bilgi dolu bir meyve	2
Bilgi havuzu	2
Bilgi bahçesi	2
Bilgi dolu bir meyve	2
Toplam	29

Bilgi kategorisinde en sık kullanılan kavramın bilgi ağacı (f:6), bilgi dünyası (f:6), bilgi küpü (f:4), bilgi küpü (f:4), bilgi denizi (f:3) olduğu görülmektedir. Öğrencilerin bu kategoriye ilişkin oluşturdukları bazı metaforlar ve belirttikleri sebepler şu şekildedir:

50Ö-K84: Sosyal bilgiler dersini bilgi ağacına benzetirim çünkü birçok bilgi öğretir.

80Ö-E27: Sosyal bilgiler dersini bilgi ağacına benzetirim çünkü içinde birçok bilgiyi barındırır.

Tablo 7: Gezegen Kategorisine Ait Metaforların Dağılımı

Kavram	f
Dünya	32
Güneş	2
Toplam	34

Gezegen kategorisinde en sık kullanılan kavramın dünya (f:32), güneş (f:2) olduğu görülmektedir. Öğrencilerin bu kategoriye ilişkin oluşturdukları bazı metaforlar ve belirttikleri sebepler şu şekildedir:

60Ö-E82: Sosyal bilgiler dersini dünyaya benzetirim çünkü dünyayı ve iklimleri anlatır.

70Ö-K38: Sosyal bilgiler dersini dünyaya benzetirim çünkü dünya ile alakalı çok şey var.

Tablo 8: Araç/Malzeme Kategorisine Ait Metaforların Dağılımı

Kavram	f
Telefon	5
Harita	3
Gemiye	2
Toplam	10

Araç/malzeme kategorisinde en sık kullanılan kavramın telefon (f:6), gemi (f:2) olduğu görülmektedir. Öğrencilerin bu kategoriye ilişkin oluşturdukları bazı metaforlar ve belirttikleri sebepler şu şekildedir:

60Ö-E60: Sosyal bilgiler dersini telefona benzetirim çünkü dünya kadar bilgi var.

80Ö-E37: Sosyal bilgiler dersini haritaya benzetirim çünkü dünya kültürünü ve kültürümüzü öğretir.

Tablo 9: Hayat Kategorisine Ait Metaforların Dağılımı

Kavram	f
Hayata	51
Yaşama	7
Hayat dersine	4
Gerçek hayata	3
Hayatın bilgisine	2
Hayat felsefesine	2
Sosyal hayatımıza	2
Hayat bahçesine	2
Toplam	73

Hayat kategorisinde en sık kullanılan kavramın hayatın kendisi (f:45), yaşam (f:7), hayat dersi (f:4) olduğu görülmektedir. Öğrencilerin bu kategoriye ilişkin oluşturdukları bazı metaforlar ve belirttikleri sebepler şu şekildedir:

50Ö-E12: Sosyal bilgiler dersini hayata benzetirim çünkü hayata dair çok şey var.

70Ö-E64: Sosyal bilgiler dersini hayata benzetirim çünkü geçmiş ve şimdiki zamanı anlatır.

Tablo 10: Zaman Kategorisine Ait Metaforların Dağılımı

Kavram	f
Geçmişe	14
Zaman makinesi	12
Geçmişte yolculuk	4
Eski zaman	3
Geçmiş olaylara/anılara	2
Geçmişse ışınlanmağa	2
Toplam	37

Zaman kategorisinde en sık kullanılan kavramın geçmişe (f:14), zaman makinesi (f:9), geçmişte yolculuk (f:4) olduğu görülmektedir. Öğrencilerin bu kategoriye ilişkin oluşturdukları bazı metaforlar ve belirttikleri sebepler şu şekildedir:

70Ö-E67: Sosyal bilgiler dersini geçmişe benzetirim çünkü; eski zaman ve kültürü anlatır.

80Ö-E40: Sosyal bilgiler dersini geçmişe benzetirim çünkü; geçmiş ve tarihi konulardan bahseder.

Tablo 11: Doğa/Tabiat Kategorisine Ait Metaforların Dağılımı

Kavram	f
Doğa	11

Meyve ağacı	5
Orman	5
Bahçe	4
Okyanus	3
Deniz	3
Çiçek	2
Tarla	2
Diğer (Bulut, Evren, Su)	1
Toplam	36

Doğa/tabiat özellikler kategorisinde en sık kullanılan kavramın sosyalleşme (f:3), yardımlaşma (f:2) olduğu görülmektedir. Öğrencilerin bu kategoriye ilişkin oluşturdukları bazı metaforlar ve belirttikleri sebepler şu şekildedir:

50Ö-E45: Sosyal bilgiler dersini doğaya benzetirim; çünkü doğayla ilgili birçok konu var.

60Ö-K18: Sosyal bilgiler dersini doğaya benzetirim; çünkü hayatla ilgili şeyler anlatır.

Tablo 12: *Yapı Kategorisine Ait Metaforların Dağılımı*

Kavram	f
Kütüphane	13
Müze	8
Laboratuvar	3
Oda	2
Market	2
Toplam	28

Yapı kategorisinde en sık kullanılan kavramın kütüphane (f:11), müze (f:8) olduğu görülmektedir. Öğrencilerin bu kategoriye ilişkin oluşturdukları bazı metaforlar ve belirttikleri sebepler şu şekildedir:

60Ö-K11: Sosyal bilgiler dersini kütüphaneye benzetirim; çünkü birçok bilgi barındırır.

70Ö-E36: Sosyal bilgiler dersini kütüphaneye benzetirim; çünkü derse birçok bilgiye ulaşılır.

Tablo 13: *Bilgisayar/Teknoloji Kategorisine Ait Metaforların Dağılımı*

Kavram	f
Bilgisayar	8
Google	3
Akıllı tahta	2
Diğer (Kamera, İnternet, Yapay zekâ, İletişim, Bilim Teknoloji)	1
Toplam	19

Bilgisayar/Teknoloji kategorisinde en sık kullanılan kavramın bilgisayar (f:8) olduğu görülmektedir. Öğrencilerin bu kategoriye ilişkin oluşturdukları bazı metaforlar ve belirttikleri sebepler şu şekildedir:

70Ö-K21: Sosyal bilgiler dersini bilgisayara benzetirim; çünkü aradığın tüm bilgiler var.

80Ö-E61: Sosyal bilgiler dersini bilgisayara benzetirim; çünkü içinde her türlü bilgiyi barındırır.

Tablo 14: Yer/Mekân/Ülke Kategorisine Ait Metaforların Dağılımı

Kavram	f
Osmanlı Devleti	4
Lunapark	2
Türkiye	2
Sınıf	2
Toplam	10

Yer/Mekan/Ülke kategorisinde en sık kullanılan kavramın lunapark (f:4) ve Osmanlı Devleti (f:3) olduğu görülmektedir. Öğrencilerin bu kategoriye ilişkin oluşturdukları bazı metaforlar ve belirttikleri sebepler şu şekildedir:

70Ö-E38: Sosyal bilgiler dersini Osmanlı'ya benzetirim çünkü Osmanlı ile ilgili çok konu var.

80Ö-E83: Sosyal bilgiler dersini Osmanlı'ya benzetirim çünkü geçmiş tarihi anlatır.

2. Bulgu: Sosyal bilgiler öğretmeni “.....” ya benzer/gibidir. Çünkü“sorusuna verilen cevaplar neticesinde ulaşılan bulgular ve ulaşılan bulguları destekleyen doğrudan alıntılar aşağıda tablolaştırılarak verilmiştir.

Tablo 15: Bilim/Öğretmen Kategorisine Ait Metaforların Dağılımı

Kavram	f
Bilim insanı	66
Tarih öğretmeni	24
Profesör	13
Tarih bilimcisi	8
Filozof	4
Uzman	3
Mucit	2
Sınıf öğretmeni	2
İnkılap öğretmeni	2
Toplam	124

Bilim/öğretmen kategorisinde en sık kullanılan kavramın bilim insanı (f:66), tarih öğretmeni (f:24), profesör (f:13), tarih bilimcisi ve (f:8) olduğu görülmektedir. Öğrencilerin bu kategoriye ilişkin oluşturdukları bazı metaforlar ve belirttikleri sebepler şu şekildedir:

50Ö-K39: Sosyal bilgiler öğretmenini bilim insanına benzetirim; çünkü konuları yaşamış gibi anlatır.

60Ö-K70: Sosyal bilgiler öğretmenini bilim insanına benzetirim; çünkü tarih ve birçok konuda bilgi sahibidir.

Tablo 16: *Bilgi/Bilge Kategorisine Ait Metaforların Dağılımı*

Kavram	f
Bilgin	68
Bilge	33
Bilgi Küpü	5
Bilgi Hazinesi	3
Bilge Çınar	2
Toplam	102

Bilgi/bilge kategorisinde en sık kullanılan kavramın bilgin (f:68), bilge (f:33) ve bilgi küpü (f:5) olduğu görülmektedir. Öğrencilerin bu kategoriye ilişkin oluşturdukları bazı metaforlar ve belirttikleri sebepler şu şekildedir:

70Ö-K40: Sosyal bilgiler öğretmenini bilgine benzetirim; çünkü geçmişle ilgili bilgiler verir.

80Ö-E1: Sosyal bilgiler öğretmenini bilgine benzetirim; çünkü her sorduğumuz soruyu bilir, öğütler verir.

Tablo 17: *Zeka/Beyin Kategorisine Ait Metaforların Dağılımı*

Kavram	f
Akıl	6
Zeka küpü	6
Beyin	2
Akıl küpü	1
Toplam	15

Zeka/Beyin kategorisinde en sık kullanılan kavramın akıl (f:6), zeka küpü (f:6) ve beyin (f:2) olduğu görülmektedir. Öğrencilerin bu kategoriye ilişkin oluşturdukları bazı metaforlar ve belirttikleri sebepler şu şekildedir:

60Ö-K63 Sosyal bilgiler öğretmenini akla benzetirim; çünkü neredeyse her şeyi biliyor.

80Ö-K46 Sosyal bilgiler öğretmenini akla benzetirim; çünkü ne sorsak cevap alırız.

Tablo 18: *Bitki/Meyve Kategorisine Ait Metaforların Dağılımı*

Kavram	f
Ağaç	8
Çiçek	4
Meyve	2
Papatya	2

Diğer (Nar çiçeği, Pamuk, Zeytin)	1
Toplam	19

Bitki/meyve kategorisinde en sık kullanılan kavramın ağaç (f:8), ve çiçek (f:4) kavramları olduğu görülmektedir. Öğrencilerin bu kategoriye ilişkin oluşturdukları bazı metaforlar ve belirttikleri sebepler şu şekildedir:

50Ö-K28: Sosyal bilgiler öğretmenini ağaca benzetirim; çünkü her yeni gün farklı konu anlatır.

80Ö-E2: Sosyal bilgiler öğretmenini ağaca benzetirim; çünkü her yaprağında bir bilgi var.

Tablo 19: *Duygular Kategorisine Ait Metaforların Dağılımı*

Kavram	f
İyi birine	24
Melek gibi	11
Kızgın/sinirli biri	4
Hoşgörülü	2
Yardım sever	2
Diğer (Aksi, Sabırlı, Sıkıcı, Saygın, Sevgi dolu, Tatlı)	1
Toplam	49

Duygular kategorisinde en sık kullanılan kavramın iyi birine (f:24) melek gibi(f:11) olduğu görülmektedir. Öğrencilerin bu kategoriye ilişkin oluşturdukları bazı metaforlar ve belirttikleri sebepler şu şekildedir

50Ö-E8: Sosyal bilgiler öğretmenini iyi birine benzetirim; çünkü o dersi en küçük ayrıntısına kadar anlatır.

60Ö-K39: Sosyal bilgiler öğretmenini iyi birine benzetirim; çünkü bize iyiliği öğretir.

Tablo 20: *Meslekler Kategorisine Ait Metaforların Dağılımı*

Kavram	f
Komutan	12
Psikolog	7
Hayat öğretmeni	5
Arkeolog	4
Bahçıvan	4
Sunucu	4
Çiftçi	3
Kütüphaneci	3
Savaşçı	3
Tiyatrocu	3
Yaşam Koçu	3

Avukat	2
Doktor	2
Gemi Kaptanı	2
Masalcı	2
Usta	2
Yazar.	2
Şoför	2
Toplam	64

Meslekler kategorisinde en sık kullanılan kavramın komutan (f:12), psikolog (f:7) ve hayat öğretmeni (f:5) olduğu görülmektedir. Öğrencilerin bu kategoriye ilişkin oluşturdukları bazı metaforlar ve belirttikleri sebepler şu şekildedir:

70Ö-E59: Sosyal bilgiler öğretmeni komutana benzetirim; çünkü bize askermişiz gibi davranır.

60Ö-E66: Sosyal bilgiler öğretmenini psikoloğa benzetirim; çünkü çok güzel öğütler verir.

Tablo 21: Rehberlik Kategorisine Ait Metaforların Dağılımı

Kavram	f
Rehber	16
Hayat öğreticisi	5
Tur rehberine	4
Diğer (Bilgili öncü, Zaman rehberi)	1
Toplam	27

Rehberlik kategorisinde en sık kullanılan kavramın rehber (f:16) olduğu görülmektedir. Öğrencilerin bu kategoriye ilişkin oluşturdukları bazı metaforlar ve belirttikleri sebepler şu şekildedir:

50Ö-E30: Sosyal bilgiler öğretmenini rehberine benzetirim; çünkü hayatla ilgili bize çok şey öğretir.

60Ö-K40: Sosyal bilgiler öğretmenini rehberine benzetirim; çünkü bize yol gösterir.

Tablo 22: Aile Kategorisine Ait Metaforların Dağılımı

Kavram	f
Baba	4
Anne	3
Anne-baba	3
Diğer (Amca, Dayı, Teyze, Veli)	1
Toplam	14

Aile kategorisinde en sık kullanılan kavramın baba (f:4) olduğu görülmektedir. Öğrencilerin bu kategoriye ilişkin oluşturdukları bazı metaforlar ve belirttikleri sebepler şu şekildedir:

60Ö-E16: Sosyal bilgiler öğretmenini babaya benzetirim; çünkü bize saygı ve sevgiyi öğretir.

80Ö-K101: Sosyal bilgiler öğretmenini babaya benzetirim; çünkü bize öğütler verir.

Tablo 23: Gök Cisimleri Kategorisine Ait Metaforların Dağılımı

Kavram	f
Güneş	4
Dünya	2
Diğer (Yıldız, Evren)	1
Toplam	8

Gök Cisimleri kategorisinde en sık kullanılan kavramın, güneş (f:4) olduğu görülmektedir. Öğrencilerin bu kategoriye ilişkin oluşturdukları bazı metaforlar ve belirttikleri sebepler şu şekildedir:

50Ö-E76: Sosyal bilgiler öğretmenini güneşe benzetirim; çünkü güneş gibi sıcak ve iyi kalpli.

70Ö-K23: Sosyal bilgiler öğretmenini güneşe benzetirim; çünkü beni aydınlatır.

Tablo 24: Ünlü Biri Kategorisine Ait Metaforların Dağılımı

Kavram	f
Bilgecan Dede	4
Nasrettin Hoca	3
Kemal Sunal	2
Diğer (Aziz Sancar, Einstein, Fatih Sultan Mehmet, Osman Gazi, Yaşar Kemal)	1
Toplam	14

Ünlü biri kategorisinde en sık kullanılan kavramın, Bilgecan Dede (f:4) olduğu görülmektedir. Öğrencilerin bu kategoriye ilişkin oluşturdukları bazı metaforlar ve belirttikleri sebepler şu şekildedir:

70Ö-E37: Sosyal bilgiler öğretmenini Bilgecan Dede'ye benzetirim; çünkü onun gibi sürekli bilgilendirir.

80Ö-E24: Sosyal bilgiler öğretmenini Bilgecan Dede'ye benzetirim; çünkü birçok konuda bilgisi vardır.

Tablo 25: Kişilikler Kategorisine Ait Metaforların Dağılımı

Kavram	f
Eğlenceli	14
Disiplinli	7
Akıllı ve zeki	7
Tecrübeli	4
Bilen	3

Dersi iyi anlatan	3
Komik şakacı	3
Önemli biri	3
Etkin vatandaş	2
Muhteşem	2
Toplam	48

Kişilikler kategorisinde en sık kullanılan kavramın eğlenceli (f:14), disiplinli ve akıllı zeki kavramlarının (f:7) olduğu görülmektedir. Öğrencilerin bu kategoriye ilişkin oluşturdukları bazı metaforlar ve belirttikleri sebepler şu şekildedir:

50Ö-K8: Sosyal bilgiler öğretmenini eğlenceli birine benzetirim; çünkü dersi güzel ve eğlenceli anlatıyor.

60Ö-K54: Sosyal bilgiler öğretmenini eğlenceli birine benzetirim; çünkü hem eğlendirir hem öğretir.

Tablo 26: *Bilişim Teknolojileri Kategorisine Ait Metaforların Dağılımı*

Kavram	f
Google	10
İnternet	3
Bilgisayar	2
Diğer (Akıllı tahta, Akıllı robot)	1
Toplam	17

Bilişim teknolojileri kategorisinde en sık kullanılan kavramın, Google (f:10) olduğu görülmektedir. Öğrencilerin bu kategoriye ilişkin oluşturdukları bazı metaforlar ve belirttikleri sebepler şu şekildedir:

60Ö-K69: Sosyal bilgiler öğretmenini Google'ye benzetirim; çünkü İçinde ne ararsan var.

80Ö-K79: Sosyal bilgiler öğretmenini Google'ye benzetirim; çünkü her bilgiye sahiptir.

Tablo 27: *Lider Kategorisine Ait Metaforların Dağılımı*

Kavram	f
Padişah	5
Kral	3
Lider	2
Sultan	2
Diğer (Kraliçe, Vezir)	1
Toplam	14

Lider kategorisinde en sık kullanılan kavramın, padişah (f:5) olduğu görülmektedir. Öğrencilerin bu kategoriye ilişkin oluşturdukları bazı metaforlar ve belirttikleri sebepler şu şekildedir:

60Ö-K5: Sosyal bilgiler öğretmenini padişaha benzetirim; çünkü dersleri güzel anlatıyor; bizi eski zamanlara götürüyor.

70Ö-E42: Sosyal bilgiler öğretmenini padişaha benzetirim; çünkü dikkat çekmeyi iyi bilir.

Tablo 28: *Diğer Kategorisine Ait Metaforların Dağılımı*

Kavram	f
Geçmişten gelen biri	38
Kitap	33
Ansiklopedi	10
Zaman yolcusu	6
Zaman makinesi	4
Kütüphane	3
Gezgin	3
Palyaço	2
Büyücü	2
Osmanlı	2
Yaşlı dede	2
Toplam	105

Diğer kategorisinde en sık kullanılan kavramın geçmişten gelen biri (f:38), kitap (f:33), ansiklopedi (f:10) olduğu görülmektedir. Öğrencilerin bu kategoriye ilişkin oluşturdukları bazı metaforlar ve belirttikleri sebepler şu şekildedir:

50Ö-E42: Sosyal bilgiler öğretmenini geçmişten gelen birine benzetirim; çünkü tarihle ilgili her şeyi biliyor.

60Ö-K37: Sosyal bilgiler öğretmenini geçmişten gelen birine benzetirim; çünkü dersi sanki geçmişte yaşamış gibi anlatıyor.

Sonuç ve Tartışma

1) Sosyal bilgiler dersine yönelik elde edilen bulguların analizi;

Öğrencilerin ders kategorisi ve tarih kategorisi başlıkları altında en çok “tarih dersi” ve “tarih disiplini” metaforlarını kullandıkları tespit edilmiştir. Sosyal bilgiler dersi birçok disiplini içinde barındıran bir derstir. Ama tarih disiplinin bu ders içinde önemli bir yeri vardır (Er ve Bayındır, 2015). Özellikle kültürel ve millî tarih konularının öğretiminde kilit bir öneme sahiptir. Bu açıdan sosyal bilgiler dersi denilince öğrencilerin aklına ilk tarihinin gelmesi kaçınılmaz bir durumdur.

Yine yukarıdaki bulguyu da destekler nitelikte öğrenciler kitap kategorisi başlığı altında sosyal bilgiler dersini “kitap” metaforu ile açıklamışlardır. İfade edilen kitabın da “tarih kitabı” olması gerektiğine değinmişlerdir. Sosyal bilgilerin birçok disiplinden oluşması ve bireyi hayata hazırlayan önemli bilgi ve beceriler içermesi bu metaforların ortaya çıkmasında etkili olabilir. Çünkü kitap bireyin günlük hayatında bilgilenme adına en çok başvurduğu kaynakların başında gelmektedir. Sosyal bilgiler ders kapsamının bireyi günlük hayata hazırlayan önemli

kazanımlardan oluşması, âdeta bir kitap gibi başvuru kaynağı olması öğrencilerin “kitap” metaforunu kullanmasına neden olmuş olabilir.

Berk ve arkadaşları (2015) “sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal bilgiler dersine ve sosyal bilgiler öğretmenine ilişkin metaforları” konulu çalışmada da benzer bulgulara ulaşılmıştır. Bu çalışmada öğretmen adaylarının çoğunluğu sosyal bilgiler dersini disiplinler arası özelliğine bakarak değerlendirmiştir.

Öğrenciler bilim kategorisi başlığı altında sosyal bilgiler dersini en fazla “bilim dünyası” ve “bilim evi” metaforlarıyla; bilgi kategorisi başlığında ise “bilgi ağacı” ve “bilgi dünyası” metaforlarıyla açıklamaya çalışmışlardır. Sosyal Bilgiler dersi tarih, coğrafya, sosyoloji, ekonomi, antropoloji, felsefe, psikoloji, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimlerle insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi konuları gibi birçok disiplini bünyesinde toplamıştır (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2018). Sosyal bilgiler dersi “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanı kapsamında yenilikçi, eleştirel ve bilimsel düşüncenin önemine değinen önemli konu ve kazanımlar içermektedir. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersini bilim dünyası metaforu ile açıklamasında bu öğrenme alanının etkisi olduğu düşünülmektedir.

Öğrencilerin gezegen kategorisi başlığı altında sosyal bilgiler dersini en fazla “dünya” metaforuyla açıkladıkları tespit edilmiştir. Dünya kavramı aynı zamanda coğrafi bir kavram özelliği taşımaktadır. Öğrencilerin görüşlerinde sosyal bilgiler dersini dünyaya benzetirken; iklim, ülke ve konum gibi coğrafi terimlere vurgu yaptığı gözlemlenmektedir. Akengin ve Kafadar (2016)’ın “6. ve 7. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler kavramına ilişkin metaforik algıları” isimli çalışmada da benzer bulgulara ulaşılmıştır. Bu çalışmada öğrenciler sosyal bilgileri “dünya” metaforu ile açıklamışlardır. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı 7 öğrenme alanı ve 10’un üzerinde bilim dalını içermektedir. Özellikle Küresel Bağlantılar” öğrenme alanı içinde öğrencilere dünyanın farklı kültürleri tanıtılmaya çalışılmaktadır. Farklı disiplinlerden oluşan Küresel Bağlantılar” öğrenme alanının kapsamının genişliği bu metaforun ortaya çıkmasında etkili olmuş olabilir.

Öğrencilerin araç/malzeme kategorisi başlığı altında sosyal bilgiler dersini en fazla “telefon” metaforuyla açıkladıkları tespit edilmiştir. Gelişen günümüz teknolojisinde özellikle akıllı telefonlar önemli bir yer tutmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK, 2021)’nin “Çocuklarda Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması” ile ilgili çalışması cep telefonu/akıllı telefon kullandığını belirten 6-15 yaş grubundaki çocukların oranının 2021 yılında %64,4 olduğunu ortaya koymuştur. Cep telefonu/akıllı telefon kullanma oranı yaş gruplarına göre incelendiğinde ise bu oranın 6-10 yaş grubundaki çocuklarda %53,9 olduğu, 11-15 yaş grubundaki çocuklarda ise %75,0’a yükseldiği görülmüştür. Bu istatistik gündelik yaşamda çocukların en kolay ulaştıkları teknolojik araçların başında telefonun geldiğini ortaya koymaktadır. Çocukların bilinçaltılarında cep telefonunun edindiği bu konum onların sosyal bilgiler dersi ile bu yönde bir ilişki kurmalarına neden olmuş olabilir.

Öğrencilerin hayat kategorisi başlığı altında sosyal bilgiler dersini en fazla “hayat” metaforuyla açıkladıkları tespit edilmiştir. Sosyal bilgiler dersinin günlük hayatı ilgilendiren konuları barındırması, bu metaforun dile getirilmesinde rol oynadığı düşünülmektedir. Berksan (2018)’in ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik metaforik algıları” isimli çalışmasıyla elde edilen bulgular incelendiğinde; ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler dersini “hayat” kavramıyla ilişkilendirdikleri ve bu dersi hayat ile iç içe bir ders olarak gerektirdikleri tespit edilmiştir.

Öğrencilerin zaman kategorisi başlığı altında sosyal bilgiler dersini en fazla “zaman” metaforuyla açıkladıkları tespit edilmiştir. Çocuklarda zaman algısının gelişimine, sosyal bilgiler öğretiminde zaman kavramına, zamana ilişkin becerilerin öğretimsel öğelerine (kronoloji bilgisi/

becerisi, değişim ve sürekliliği algılama becerisi) ve zamana ilişkin becerilerin öğretiminde kullanılabilecek alternatif uygulamalara yer verilmiştir. Bu metaforun ortaya çıkmasında dersin içeriği etkili olmuş olabilir. Akengin ve Kafadar (2016) 6 ve 7. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik algı çalışması sonucu elde ettiği bulgular incelendiğinde, öğrencilerin sosyal bilgiler dersini geçmiş yaşamla ilişkilendirdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Öğrencilerin doğa/tabiat kategorisi başlığı altında sosyal bilgiler dersini en fazla “doğa” metaforuyla açıkladıkları tespit edilmiştir. Sosyal bilgiler dersi bireye hem yaşadığı toplumun sosyal ilişkilerini sağlıklı yürütebilmesine yönelik önemli beceriler kazandırırken kendisi ile birlikte diğer canlıların paylaştığı doğal dünyada nasıl davranması gerektiği ile ilgili önemli bilgi ve beceriler kazandırmayı amaçlamaktadır. Özellikle İnsanlar, Yerler ve Çevreler adlı öğrenme alanında çocuklara doğal çevreye duyarlılık gibi önemli değerler kazandırılmaya çalışılmaktadır. Derslerin verdikleri bilgi ve kazanım ölçüsünde öğrenciler ilişkilendirmeler yapabilirler. Örneğin, Soğukpınar ve Karışan (2022)’ın “ortaokul öğrencilerinin fen bilimleri dersine yönelik algılarının metafor ve öğrenci çizimleri yoluyla incelenmesi” konulu çalışması buna güzel bir örnektir. Bu çalışmada ortaokul öğrencilerinin fen bilgisi dersini doğa ile ilgili kavramlarla ilişkilendirdikleri görülmektedir.

Öğrencilerin yapı kategorisi başlığı altında sosyal bilgiler dersini en fazla “kütüphane” metaforuyla açıkladıkları tespit edilmiştir. Yukarıda da ifade edildiği gibi sosyal bilgiler dersinin bireye günlük hayatta ihtiyacı olan bilgileri kazandırmaya dönük içerikler bulundurması bu derse yönelik kütüphane metaforunun kullanılmasına etki etmiş olabilir. Kantekin (2018) “sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal bilgiler, tarih ve coğrafya kavramlarıyla ilgili metaforik algılarının incelenmesi” isimli tez çalışmasında elde edilen bulgularda sosyal bilgiler dersinin kütüphane metaforuyla ilişkilendirildiği tespit edilmiştir.

Öğrencilerin yer/mekân/ülke kategorisi başlığı altında sosyal bilgiler dersini en fazla “Osmanlı Devleti” metaforuyla açıkladıkları tespit edilmiştir. Köç ve Demirhan (2019) “yedinci sınıf öğrencilerinin Osmanlı algısı” çalışması ile elde ettiği bulgularda, öğrencilerin “Osmanlı Devleti” kavramını Anadolu, savaş ve sosyal bilgiler dersi ile ilişkilendirdiği sonucuna ulaşmıştır.

Öğrencilerin diğer kategorisi başlığı altında sosyal bilgiler dersini birbirinden farklı metaforlar ile açıkladığı görülmüştür. Bu kavramlardan bir tanesi “sosyal hayat kuralları”. Bu metaforun kullanılmasında sosyal bilgiler dersinin bireyi toplumda etkin kılma ve toplum kurallarını çocuklara benimsetme amacına sahip olması etkili olmuş olabilir.

2- Sosyal bilgiler öğretmenine yönelik elde edilen bulguların analizi;

Öğrencilerin bilim/öğretmen kategorisi başlığı altında sosyal bilgiler öğretmenini en fazla “bilim insanı” metaforuyla; bilgi/bilge kategorisi altında ise en fazla “bilgin” metaforuyla açıkladıkları tespit edilmiştir. Ayrıca ünlü biri kategorisi başlığı altında, sosyal bilgiler öğretmenini en fazla “Bilgecan Dede” metaforuyla açıkladıkları tespit edilmiştir. Sosyal bilgiler dersi birçok disiplinden oluşan bir ders. Bu açıdan bu dersi verecek olan öğretmenin söz konusu bilim dallarına ait hem yeterli bilgiye sahip olması hem de bu bilgileri öğretebilecek yeterliliğe sahip olması oldukça önemlidir. Sosyal bilgiler dersinin bu özelliklerinden dolayı öğrencilerin zihinlerinde böyle bir imgelem ortaya çıkmış olabilir. Büyükkaya (2019) “farklı düzeydeki öğrencilerin öğretmen kavramına ilişkin metaforik algıları” isimli tez çalışmasında elde ettiği bulgularda öğrencilerin öğretmeni “bilgin” ve “bilge” metaforlarıyla ilişkilendirdikleri tespit edilmiştir.

Öğrencilerin zeka/beyin kategorisi başlığı altında sosyal bilgiler öğretmenini en fazla “akıl ve zeka küpü” metaforlarıyla açıkladıkları tespit edilmiştir. Akıl ve zeka küpü birbiri ile ilişkili iki kavramdır. Toplum içerisinde akıllı insanlar için zeka küpü gibi kavramların da kullanıldığı

görülmektedir. Soysal ve Afacan (2012) ilköğretim öğrencilerinin fen bilgisi öğretmenine ilişkin yapılan algı çalışması sonucu elde edilen bulgular incelendiğinde bilim adamı, akıl, zekâ küpü vb. metaforların kullanıldığı tespit edilmiştir. Fen bilgisi dersi de sosyal bilgiler gibi disiplinler arası bir derstir. Bu dersi veren öğretmenlerin bilgi birikimlerinin kapsamlı olmasında bu metaforun kullanılmasının etkisi olabilir.

Öğrencilerin bitki/meyve kategorisi başlığı altında sosyal bilgiler öğretmenini en fazla “ağaç” metaforuyla açıkladıkları tespit edilmiştir. Berk ve arkadaşları (2015) sosyal bilgiler öğretmenine ilişkin algı çalışması sonucu ulaştığı bulgularda, sosyal bilgiler öğretmenine ilişkin ağaç metaforunun da kullanıldığı tespit edilmiştir.

Öğrencilerin duygular kategorisi başlığı altında, sosyal bilgiler öğretmenini en fazla “iyi biri” metaforuyla açıkladıkları tespit edilmiştir. Bu metaforun kullanılmasında öğretmenlerin öğrencilerine yönelik tutum ve davranışlarının etkisi vardır. Yavaş (2019) “farklı kademelerdeki öğrencilerin sınıf öğretmeni kavramına yönelik metaforik algıları” isimli tez çalışması sonucu elde ettiği bulgular incelendiğinde öğrencilerin sınıf öğretmenini iyi biri metaforuyla ilişkilendirdiği tespit edilmiştir.

Öğrencilerin meslekler kategorisi başlığı altında, sosyal bilgiler öğretmenini en fazla “komutan” metaforuyla; rehberlik kategorisi başlığı altında, sosyal bilgiler öğretmenini en fazla “rehber” metaforuyla açıklamaya çalıştıkları görülmektedir. Kırал (2015)’in “öğretmen adaylarının algılarına göre öğretmen metaforları” isimli çalışmasında da benzer bulgulara ulaşılmıştır. Özellikle sosyal bilgiler dersi ilkokul 4. sınıftan itibaren öğrencileri hayata hazırlayan ve onlara hayatlarını idame etme noktasında önemli konular aktaran bir derstir. Ayrıca çocukların hayatlarını şekillendirecek meslek seçimi etkinliğinde de yine bu ders öncelikli bir yerdedir. Bireyin yaşamını bu denli yönlendiren ve şekillendiren bir dersin komutan ya da rehber metaforuyla açıklanması bu açıdan mantıklı görülmektedir.

Öğrencilerin aile kategorisi başlığı altında ise sosyal bilgiler öğretmenini “baba” metaforuyla açıkladıkları tespit edilmiştir. Büyükkaya(2019)’nın; Berk ve arkadaşlarının (2015) öğretmenlere yönelik metafor çalışmalarında da benzer bulgulara erişildiği görülmektedir. Öğrencilerdeki bu algının genelde öğretmen profilinin anne ya da baba gibi tutumlar sergiliyor olmasından kaynaklandığı düşünülebilir.

Öğrencilerin gök cisimleri kategorisi başlığı altında, sosyal bilgiler öğretmenini en fazla “güneş” metaforuyla açıkladıkları tespit edilmiştir. Öğrenciler tarafından güneş metaforu ile ilgili verilen görüşler incelendiğinde; öğretmen kavramının aydınlatıcı, bilgilendirici yönüne vurgu yapıldığı görülmektedir. Büyükkaya (2019) da yaptığı çalışmada benzer bir bulguya ulaşmıştır. Çalışma öğretmenin güneş metaforu ile ilişkilendirilmesini onun aydınlatıcı ve bilgilendirici yönüne bağlamıştır.

Kişilikler kategorisi başlığı altında, öğrencilerin sosyal bilgiler öğretmenini en fazla “eğlenceli” metaforuyla açıkladıkları tespit edilmiştir. Öğretmenin kişiliği, dersi anlatış şekli ve tutumu bu metaforun kullanılmasında etkili olmuş olabilir. Dönmez (2017)’in ortaokul öğrencilerinin fen bilgisi öğretmenine ilişkin metaforik algıları konulu çalışmasında da benzer bir bulguya erişilmiştir.

Öğrencilerin bilişim kategorisi başlığı altında, sosyal bilgiler öğretmenini en fazla “Google” metaforuyla açıkladıkları tespit edilmiştir. Bu metaforla ilgili öğrenci görüşleri incelendiğinde Google arama motoru ile sosyal bilgiler öğretmenini, bilgilere erişme açısından ilişkilendirdikleri sonucuna varılmıştır. Kırал (2015)’in öğretmen kavramına yönelik algı çalışmasında elde ettiği bulgular incelendiğinde benzer bir bulguya erişilmiştir.

Öğrencilerin lider kategorisi başlığı altında, sosyal bilgiler öğretmenini en fazla “padişah” metaforuyla açıkladıkları tespit edilmiştir. Bu metaforun ortaya çıkmasında sosyal bilgiler dersinde tarih disiplinine ait kazanım sayısının fazla olması etkin olmuş olabilir. Soysal ve Afacan (2012) ilköğretim öğrencilerinin fen bilgisi öğretmenine ilişkin algı çalışmasında elde ettiği bulgular incelendiğinde öğrencilerin fen bilgisi öğretmenini padişah metaforuyla ilişkilendirdikleri tespit edilmiştir.

Öğrencilerin diğer kategorisi başlığı altında, sosyal bilgiler öğretmenini en fazla “geçmişten gelen” metaforuyla açıkladıkları tespit edilmiştir. Sosyal bilgiler dersi içeriğinin tarih bilim ile yakından ilgili olması ve öğretmenin bu dersi anlatırken tarihsel konuları vurgulayarak anlatması öğrencilerin bu metaforu kullanmasında etkili olduğu düşünülmektedir. Özbaş ve Aktekin (2013) “tarih öğretmenliği adaylarının tarih öğretmenine yönelik metafor analizi” isimli çalışmasında elde ettiği bulgularda incelediğinde öğretmen adaylarının tarihsel bilginin aktarıcısı, tarihsel bilginin depolayıcısı şeklinde metaforlarla nitelendirildikleri görülmektedir.

Öneriler

Öğrencilerin, sosyal bilgiler dersi ile bu dersi veren öğretmenlere yönelik bilinçaltlarında olan duyguların ortaya çıkarılmasında bu tür çalışmalar oldukça önem arz etmektedir. Özellikle sosyal bilgiler dersine ve bu dersi veren öğretmenlere yönelik sarf edilen olumsuz metaforların nedenleri üzerine çalışmalar yapılabilir. Bu tür çalışmalar sonucunda ortaya çıkan verilerin dikkate alınarak ortaya çıkan problemlerin çözümüne odaklanılmalıdır.

Kaynaklar

- Akengin, H. ve Kafadar, T. (2016). 6 ve 7. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler kavramına ilişkin metaforları. *International Journal of Field Education*, 2(1), 33-50.
- Berk, N., A., Gültekin, F. ve Çençen, N. (2015). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal bilgiler dersine ve sosyal bilgiler öğretmenine ilişkin metaforları. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(1), 183-199.
- Berksan, G. O. (2018). Ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik metaforik algıları. *International Journal of Innovative Approaches in Education*, 2(4), 117-131.
- Büyükkaya, C.E. (2019). Farklı okul düzeylerindeki öğrencilerin öğretmen kavramına yönelik metaforik algıları [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2020). Nitel araştırmalar. *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri* (28. Baskı, s.251-129) içinde. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Creswell, J. W. (2017). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. Sage publications.
- Doğanay, A. (2002). Sosyal bilgiler öğretimi. *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi* (s.15-46) içinde. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Dönmez, G. (2017). Ortaokul öğrencilerinin fen bilimleri dersine, bilime, fen bilimleri öğretmenine ve bilim insanına yönelik metaforik algıları ve imajları [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Adnan Menderes Üniversitesi.
- Er, A. R. ve Bayındır, N. (2015). Sosyal Bilgiler dersi öğretmenlerinin tarih konularının öğretimine ilişkin öğretmen unsuru ile fiziki koşullar ve materyal hakkındaki görüşlerinin belirlenmesi. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 88-103.
- Geçit, Y. ve Gençer, G. (2013). Sınıf öğretmenliği 1. sınıf öğrencilerinin coğrafya algılarının metafor yoluyla belirlenmesi (Rize Üniversitesi örneği). *Marmara Coğrafya Dergisi*, 23, 1-19.
- Kantekin S. (2018). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal bilgiler, tarih ve coğrafya kavramlarıyla ilgili metaforik algılarının metafor analizi yoluyla incelenmesi [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Kıral, E. (2015). Öğretmen adaylarının algılarına göre öğretmen metaforları. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(1), 57-65.
- Köç, A. ve Işık Demirhan, E. (2019). Yedinci sınıf öğrencilerinin Osmanlı devleti algısı. *Journal of Innovative Research in Social Studies*, 2(1), 31-45.
- Miles, M. B. and Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook* (2.baskı). Thousand Oaks.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar)*. MEB Yayınları.
- National Council For The Social Studies (1994). *Curriculum standards for social studies: Expectations of excellence*. National Council for the Social Studies.

- Özbaş, B. Ç. ve Aktekin, S. (2013). Tarih öğretmen adaylarının tarih öğretmenliğine ilişkin inançlarının metafor analizi yoluyla incelenmesi. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 9(3), 211-228.
- Özensoy, A. U. (2021). Sosyal bilgiler dersi öğretiminde sinemanın kullanımı, *International Journal of Eurasia Social Sciences (IJOESS)*, 12(45), 489-509.
- Seferoğlu, S. S. (2004). Öğretmen yeterlilikleri ve mesleki gelişim. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim*, 58, 40-45.
- Soğukpınar, R. ve Karışan, D. (2022). Ortaokul öğrencilerinin fen bilimleri dersine yönelik algılarının metafor ve öğrenci çizimleri yoluyla incelenmesi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(33), 217-249.
- Soysal, D. ve Afacan, Ö. (2012). İlköğretim öğrencilerinin “fen ve teknoloji dersi” ve “fen ve teknoloji öğretmeni” kavramlarına yönelik metafor durumları. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(19), 287-306.
- Tekindal, M. ve Uğuz Arsu, Ş. (2020). Nitel araştırma yöntemi olarak fenomenolojik yaklaşımın kapsamı ve sürecine yönelik bir derleme. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, 20(1), 153- 182.
- Topkaya, Y. (2016). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değer aktarım yaklaşımları hakkındaki görüşlerine ait nitel bir çalışma. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 637-652.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2021, Nisan). Çocuklarda bilişim teknolojileri kullanım araştırması, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Cocuklarda-Bilisim-Teknolojileri-Kullanim-Arastirmasi-2021-41132#:~:text=%C3%87ocuklar%C4%B1n%20%64%2C4'%C3%BC,i%C3%A7in%20%63%2C0%20oldu> adresinden 24 Nisan 2024 tarihinde alınmıştır.
- Yavaş, M. (2019). Farklı kademelerdeki öğrencilerin “sınıf öğretmeni” kavramına yönelik metaforik algılarının incelenmesi [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.